

KAKO NAJ ZVENI MESTO?

Religijski in ulični zvoki Ljubljane med zakonodajo in človeškim izkustvom

---

Mojca Kovačič

123

IZVLEČEK

Avtorica se v članku posveča zvonjenju cerkvenih zvonov in ulični glasbi v mestu Ljubljana. Po krajši uvodni predstavitvi splošnih raziskovalnih konceptov do zvokov in zvočne krajine v raziskovalni sferi ugotavlja, kakšna so sodobna razmerja mestne in okoljske politike do zvokov v javnem prostoru in kako jih vključuje v koncept kakovosti bivanja. Na drugi strani avtorica izpostavi odzive ljudi na zvonjenje zvonov in ulično glasbo, s čimer prikaže na dihotomijo med institucionalnimi obravnavami zvoka v mestu in doživljanjem in zaznavanjem zvokov s strani prebivalcev mesta.

Gljučne besede: zvočne študije, kakovost bivanja, hrup, ulična glasba, zvonjenje

ABSTRACT

The article addresses church bell ringing and street music in Ljubljana. After a brief introductory presentation of the general research concepts concerning sound and soundscape, which are used by the research community, the article describes the contemporary attitude of urban and environmental policies to sound in the public space, and how they include them in the concept of the quality of living. On the other hand, the author describes the response of people to church bell ringing and street music, revealing a dichotomy between the institutional treatment of sound in the town and the experience and perception of sounds by the town's inhabitants.

Keywords: sound studies, quality of living, noise, street music, church bells ringing

Uvod

Zvočne študije (ang. *sound studies*) so interdisciplinarno področje, ki v zadnjih desetletjih privlači posamezne raziskovalce iz raznolikih disciplin, kot so antropologija, sociologija, zgodovina, filozofija, tehnologija, etnomuzikologija, zvočna umetnost itd. Interes je spodbudil nastanek različnih društev, znanstvenih revij, študijskih skupin, konferenc kot tudi nastanek novih specializiranih (pod)disciplin, kot so zoomuzikologija, ekomuzikologija, akustična ekologija ali akustemologija. Hkrati lahko opazimo povečano pojavnost mestnih zvočnih zemljevidov, ki so dostopni na spletu ali mobilnih aplikacijah, kot tudi rast podatkovnih zbirk različnih okoljskih zvokov.¹

---

¹ Sodobno pojmovanje zvoka zajema vse vibracije, ki jih ljudje in živali lahko zaznajo, pa tudi tiste, ki jih ne slišijo ali zaznavajo. Zajema glasbene in 'neglasbene' zvoke, med njimi tudi hrup, tišino, ultra- ali infrazvoke (Cobussen 2016: 3). Glasba je v kontekstu zvočnih študij zvočni material in se jo preučuje v razmerju z drugimi zvoki. Definiranje hrupa je kompleksno: z estetskega vidika je lahko sinonim za »slabo glasbo«, v tehničnem smislu je hrup motnja, ki moti signal zvočnega sporočanja, v družbenem kontekstu pa se pod hrup razume »kakršnokoli deviantno zvočno vedenje«, družbene norme pa določajo, kaj je sprejemljivo in kaj ne (Pickering in Rice 2017).

Povečana industrializacija je v drugi polovici 20. stoletja bistveno spremenila zvočnost mestnega in primestnega okolja. Pojavili so se številni novi zvoki, nekateri so izginili, drugi prešli v ozadje zaznave, nekateri so izgubili pomen ali postali nezaželeni. V tem obdobju se je zbudilo tudi raziskovalno zanimanje za zvoke okolja, ki pa je sprva izhajalo iz ekoloških vzgibov. Tako so zgodnji raziskovalci in glasbeniki (Murray R. Schafer, Hildegard Westerkamp, Barry Truax) ravno industrializacijo razumeli kot pomemben dejavnik, ki je razmejil zvoke na 'stare' in 'sodobne', pri čemer je bila sodobna zvočnost razumljena predvsem kot grožnja zvokom predindustrijskega časa. Iz projekta, ki so ga prvi raziskovalci v poznih šestdesetih letih 20. stoletja začeli na Simon Frase University v Kanadi in se je imenoval *World Soundscape Project*,² se je razvilo svetovno gibanje, ki je bilo usmerjeno k ekologiji zvoka. Raziskovalci so začeli preučevati učinke zvokov na vedenje in počutje ljudi ter opozarjati na škodljivost nekaterih zvokov. Ti prvi koncepti so bili kasneje sicer kritizirani predvsem zaradi hierarhičnega in vrednostnega odnosa do zvokov, dihotomnih pristopov,³ deskriptivnega razumevanja zvočnega okolja (s poudarkom na fizičnih in prostorskih vidikih zvoka) in pomanjkanja posvečanja pozornosti socialni in antropološki razsežnosti zvoka (Geisler 2014). Kljub temu je to pionirsko delo na področju razumevanja zvočnosti spodbudilo številne raziskovalce, skladatelje, muzikologe, etnomuzikologe, arhitekte, geografe, akustične oblikovalce, zoologe in še bi lahko naštevali, da so v svoje raziskovalno zanimanje začeli vključevati perspektivo zvoka.

Izrazito povečano raziskovalno zanimanje za zvok je opaziti v 21. stoletju, kar lahko umestimo v kontekst številnih 'raziskovalnih obratov' v humanistiki. 'Akustični obrat', imenovan tudi 'zvočni' ali 'slušni obrat' (Meyer 2008), je po dolgi dobi prevlade vizualnega v znanstvenih interpretacijah dobil mesto v interdisciplinarnih raziskavah. Te poudarjajo predvsem kulturno pogojenost zvoka in pa tudi povezave zvočne zaznave z drugimi čutnimi zaznavami. Znanstveniki so se začeli ukvarjati z zvokom z najrazličnejših perspektiv, pri čemer naj povzamem le nekaj od njih: slušna percepcija kot kulturna praksa, izkustvo zvoka v povezavi z drugimi čutili, čustvi, mislimi, spominom, umetniške in estetske rabe zvokov sodobnega časa, zgodovina zvoka v razmerju s preteklimi kulturnimi, družbenimi in političnimi situacijami (Braun 2017: 78–91).

Zvok je postal pomembna tema tudi v etnomuzikologiji, pri čemer so posamezni etnomuzikologi pričeli glasbo razumeti kot zvočni material, ki je v odnosu z drugimi zvočnimi pojavi, tako naravnimi kot tehnološko ustvarjenimi (Harley 2007). Razvila se je tudi disciplina, imenovana ekomuzikologija, ki združuje področji ekokritike in muzikologije, v praksi pa se posveča glasbi v povezavi z okoljskimi problemi. Obstoječa raziskovalna dela na primer obravnavajo področja

² Angleški izraz *soundscape*, ki ga v slovenskem jeziku pogosto prevajamo kot *zvočna krajina* ali *zvočno okolje*, je že v osemdesetih letih 20. stoletja postal pojem, ki zaobjema širok spekter pojavov in je po mnenju nekaterih močno zašel od izhodiščnega koncepta. Tako se s to besedo danes naslavlja znanstvene in poljudne knjige, naslove zvočnih publikacij ali skladb, terenske posnetke, uporabljajo ga podjetja, ki se ukvarjajo z ozvočenji prostorov, in podobno (Kelman 2010: 214).

³ Pri tem imam v mislih koncept delitve zvočnega okolja na *lo-fi* (*lo fidelity*) ali nizkokakovostno okolje, ki ga je Murray R. Schafer pripisal industrializiranemu mestnemu okolju, ter *hi-fi* (*high fidelity*) ali visokokakovostno zvočno okolje, ki ga je pripisal idealizirani zvočnosti naravnega okolja (1994: 43).

eko-političnih vplivov glasbe in zvoka in ekološke posledice glasbene produkcije ali zavest o vplivih okoljske problematike in globalizacije na glasbene tradicije staroselskih kultur ipd. (Feisst 2016: 294).

Pričujoča študija, ki preučuje razmerje med zvokom ali glasbo ter mestno politiko, se dotika ekomuzikoloških usmeritev, saj sta zvok ali glasba v določenih okoliščinah razumljena kot okoljska zvočna onesnaževalca. Na podlagi dveh vrst zvokov – zvonjenja zvonov in ulične glasbe, ki sooblikujeta zvočno okolje mesta Ljubljane, bodo tematizirana naslednja vprašanja: kakšna je evropska, nacionalna in lokalna umestitev zvoka v zakonodaji in ukrepanjih, kdaj, zakaj in kako se prebivalci mesta odzovejo na zvonjenje cerkvenih zvonov in ulične glasbe ter kako zvoki in odzivi ljudi vplivajo na zakonodajo in lokalno okoljsko politiko. Metodološko raziskava temelji na preučevanju uradnih okoljskih in cerkvenih dokumentov in medijskih objav o tematiki, analizi odzivov ljudi na zvoke v medijskem diskurzu, intervjujih in anketi.⁴

Okoljska in mestna politika do zvoka in kakovosti bivanja

Strateške politične usmeritve EU že dlje časa poudarjajo pomen kakovosti življenja in počutja prebivalcev (ang. *quality of life and well-being*), tovrstna dikcija pa se je 'preselila' tudi v uradne dokumente nacionalnih ali občinskih strategij urejanja okolja. V ljubljanskem okoljskem poročilu za leto 2016 tako beremo izjavo Mestne občine Ljubljana (v nadaljevanju MOL): »[...] si na vseh področjih delovanja prizadevamo zagotavljati visoko kakovost življenja naših meščank in meščanov v urejenem in zdravem okolju« (Okoljsko 2016).⁵ Vsi ukrepi, ki se dotikajo okoljskih posegov, vključno s kontrolo ravni hrupa, naj bi tako posledično izboljševali kakovost življenja in počutja prebivalcev.

Eden izmed kazalnikov kakovosti življenja in počutja ljudi, ki jih Evropska unija vključuje v svojo strateško politiko, je tudi kakovost bivalnega okolja,⁶ na katero pa vpliva tudi zvočno okolje, ki nas obdaja v vsakdanjem življenju. Medtem ko večina inštitucij zakonodajno ureja področje zvoka predvsem z vidika meritve njegove jakosti in zmanjšanja ravni hrupa, pa se vedno več raziskovalcev posveča tudi drugim parametrom zvoka. Ti poudarjajo, da je zaznava tista, ki opredeljuje zvok kot kulturno, družbeno, politično, zgodovinsko ipd. kategorijo. Da bi razumeli, kako zvok vpliva na človeka, moramo torej poznati tudi te kategorije, ki sooblikujejo zvočnost. Del raziskovalne sfere zato že nekaj časa opozarja, da je kvantitativna obravnava

⁴ Ker je bila obravnava zvonjenja v urbanem prostoru del moje podoktorske projektne raziskave, so viri za zvonjenje izčrpnější kot viri za ulično glasbo in delno temeljijo na že objavljenih izsledkih v članku *Akustemologija zvonjenja* (Kovačič 2016a: 53–63).

⁵ Ljubljana je na evropski ravni v letu 2016 pridobila tudi naslov Ljubljana – Zelena prestolnica Evrope, in sicer za trajnostno naravnost predvsem na področjih prometne ureditve, ohranjanja in varovanja zelenih površin, revitalizacije degradiranih območij ter obdelave odpadkov in odpadnih voda (Zelena 2016).

⁶ Evropska politika v zadnjih letih ugotavlja, da zgolj makroekonomske statistike ne »podajajo zadovoljive podobe življenjskih razmer, s katerimi se soočajo ljudje«, zato so v analize dobrega počutja prebivalcev Evrope vključili poleg kazalnikov materialnega položaja posameznika tudi kazalnike »kakovosti življenja« (ang. *quality of life*). Ti pa so: razmerje med delom in prostim časom, zdravstveno stanje, izobrazba in usposobljenost, družbena mreža, vpetost ljudi v upravljanje z državo, kakovost bivalnega okolja, osebna varnost, občutek blagostanja (OECD 2018).

zvoka pomanjkljiva in zavajajoča in da »zmanjšanje ravni hrupa ni vedno izvedljivo in stroškovno učinkovito ter še pomembneje, ne bo nujno vodilo do izboljšane kakovosti življenja in zadovoljstva ljudi« (Kang idr. 2013: 8). Še več, koncept dobrega počutja in zdravega okolja lahko pripelje do »erozije določenih vidikov javne sfere« (Hofman in Atanasovski 2017: 93), saj izključuje določene posameznike ali skupnosti in s prisilnimi utišanjem nekaterih zvokov vodi do socialne neenakosti v družbi.⁷

Kvalitativne obravnave zvoka v mestnem ali bivalnem okolju zagovarjajo raziskovalci iz različnih raziskovalnih okolij, kot so geografija, akustično oblikovanje, arhitektura, glasba, antropologija in psihoakustika, pri čemer se osredotočajo na interakcije zvoka, prostora, ljudi in okolja (Thompson 2002; Feld 1996; Truax 2001; Schulte-Forkamp in Dubois 2006; Cadena idr. 2017). Švedski raziskovalci so na osnovi empirične raziskave dokazali, da informativne značilnosti zvoka kot na primer prijetnost določenega zvoka, zanimivost zvoka ali način nastanka zvoka (človeško, tehnološko proizveden zvok ali okoljski zvok) boljje odražajo zaznavano zvočno kvaliteto kot pa akustične meritve zvočnega okolja (Axelsson, Nilsson in Berglund 2010: 2837). Celostne metodološke pristope k obravnavi zvočnega okolja pa predstavljata tudi raziskovalca Brigitte Schulte-Forkamp in Peter Lercher, ko predlagata, da naj zvočne raziskave kombinirajo metodološke pristope, kot so narativno raziskovanje, intervjuji, delavnice, vprašalniki in ne nazadnje zvočne analize, ki temeljijo na akustičnih meritvah zvoka (Lercher in Schulte-Forkamp 2013: 122).

126

'Regulacija hrupa' v Mestni občini Ljubljana

V političnih in zakonodajnih okvirih se zvok v Sloveniji še vedno obravnava predvsem z vidika regulacije hrupa. Z njim se največ ukvarjajo okoljske inštitucije. Za zakonodajno področje je pristojno Ministrstvo za okolje in prostor, ki je določene zakonodajne akte v letih po vstopu Slovenije v Evropsko unijo začelo prilagajati direktivam EU. Na lokalni ravni okoljsko politiko v določeni meri avtonomno izvajajo tudi občine v skladu z lokalnimi specifikami krajev. Tako v Ljubljani področje zvoka pokriva predvsem Oddelek za okolje in prostor MOL, posredno pa tudi Oddelek za gospodarske dejavnosti MOL in promet in Oddelek za kulturo MOL. Oddelek za okolje in prostor obremenjenost mestnega prostora z zvokom ugotavlja na podlagi t. i. strateških kart hrupa, ki nastanejo z modeliranjem na podlagi statističnih podatkov o gostoti in vrsti prometa. Obremenjenost z industrijskim hrupom pa ugotavljajo na podlagi poročil monitoringa hrupa, ki ga morajo izvajati upravljavci z virom hrupa (Hrup 2014). Tovrstne karte hrupa imajo določene pomanjkljivosti, saj upoštevajo le določene vire hrupa (promet, industrijskih hrup) (Tiran, Bole in Malovrh 2016: 86), izkazujejo pa tudi, da mestne politike posvečajo pozornost le hrupu, ki je merljiv z merilnimi napravami.

Ljubljana je trajnostno urejanje zvočnosti mesta povezala s trajnostno okoljsko politiko mesta. V zadnjem desetletju je tako razširila območja za pešce, uredila t. i.

⁷ Ana Hofman v članku *Sonic Memory Interventions against Politics of Urban Silencing* tematizira odnos mestne politike do Tovarne Rog in utišanja glasov prikrajšanih skupin in posameznikov v slovenski družbi (Hofman in Atanasovski 2017: 89–101).

mirna območja, zmanjšala promet v mestnem središču in spodbudila rabo javnih prevoznih sredstev. Tovrstni ukrepi so prvobitno namenjeni drugim učinkom, kot so ekologija (zmanjševanju emisij CO₂), zagotavljanje dostopnosti do infrastrukture z javnimi prevoznimi sredstvi, vzpostavljanje in urejanje zelenih površin za javno rabo ipd., vendar posledično vplivajo tudi na zvočnost, in sicer predvsem na zmanjšanje ravni hrupa v določenih mestnih območjih. Največ pozornosti, ki vplivajo na zvočnost, se namenja prometnim ureditvam – postavljanju protihrupnih ograj, zmanjšanju hitrosti prometa, preusmeritvam prometa, ureditvi enosmernih cest.

Ti ukrepi sicer vplivajo na dožemanje kakovosti bivalnega okolja, po drugi strani pa se mestne ali državne politike veliko manj ukvarjajo z ostalimi zvoki, ki tudi vznemirjajo prebivalce. Ti po jakosti niti ne dosegaajo praga škodljivosti sluhu (kar je pogosto merilo pri urejanju ravni hrupa), a vendar vznemirjajo ljudi in posledično vplivajo na njihovo kakovost bivanja ali zdravje. Ugotavljanje vpliva tovrstnih zvokov na kakovost bivanja in zdravje pa nikakor ni mogoče z merilnimi napravami, temveč predvsem s kvalitativno analizo zaznave zvoka, ki pa ji je potrebno pri interpretaciji dodati tudi kulturne, politične, zgodovinske vidike zvoka ali odnos prebivalcev do zvoka in njegovega vira.

127

V nadaljevanju sta izpostavljena cerkveno zvonjenje in ulična glasba, saj so ti zvoki v preteklem desetletju močneje razburili javnost in medijski prostor. Tako se je na primer v časopisnih člankih, pobudah meščanov, radijskih oddajah ipd. pojavilo kar nekaj predlogov meščanov o utišanju ali ureditvi cerkvenega zvonjenja in ulične glasbe v urbanem prostoru. Oba primera obravnavam z dveh vidikov: mestne ali nacionalne politike ter odnosa prebivalcev do cerkvenega zvonjenja in ulične glasbe. Primera prikazujeta, na kakšnih osnovah in s kakšnimi vzgibi se oblikujejo ali preoblikujejo politike mesta do zvočnosti v javnem prostoru ter kakšen vpliv imajo pri tem odzivi in pobude njegovih prebivalcev. Kako torej mesto in njegovi prebivalci vzajemno vplivajo na zvočnost mesta, v katerem bivajo.

Zvonjenje v urbanem prostoru

Če je bilo cerkveno zvonjenje eden pomembnih elementov akustične komunikacije v življenju ljudi v predindustrijski dobi,⁸ se je to kasneje znatno spremenilo, izrazilo pa zlasti tako, da je zvok zvonjenja postal del diskurza o javnem hrupu. Da zvonjenje v urbanem prostoru potrebuje spremembe, priča že zapis ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana v leta 1940 izdanem *Zakoniku ljubljanske škofije*, v katerem podaja navodila za zmanjšanje trajanja in pogostosti zvonjenja v mestu (Rožman 1940, gl. člen št. 413). Čeprav zakonik zaradi vojnih in povojnih razmer nikoli ni bil v rabi, vseeno priča, da so se cerkvene oblasti zavedale nujnosti sprememb v ureditvi zvonjenja v urbanem okolju. Zvonjenje in pritrkavanje sta bila nato predvsem v prvem desetletju po drugi svetovni vojni podrejena strožjim predpisom, kar je bila posledica zaostrenega odnosa med klerikalno in politično

⁸ O historični navzočnosti zvonov, zvonjenja in pritrkavanja v slovenskem prostoru glej knjigo *Pa se sliš ... Pritrkavanje v slovenskem in evropskem prostoru* (Kovačič 2012b). O zgodovini zvonikov in pomenih zvonjenja glej tudi knjigo *Slovenci in čas: Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja* (Makarovič 1995).

oblastjo v povojni Jugoslaviji. Politično načelo ločitve cerkvene in posvetne oblasti se je skupaj s splošno netoleranco do religioznega izražanja v javnem prostoru udejanjilo tudi v nadzoru zvonjenja in pritrkavanja v katoliških cerkvah, ki sta po novem pridobila simbolno vlogo nezaželene ideologije in ljudskega vraževerja. Zvonjenje je bilo del odlokov o javnem redu in miru, ki so se nanašali predvsem na urbana in industrijska središča. Z odloki je bilo delno ali popolnoma prepovedano pritrkavanje, zvonjenje pa je bilo omejeno predvsem z vidika trajanja in pogostosti oglašanja.⁹ Zvonjenje tako prvič uradno postane »religiozni hrup« (Weiner 2014: 8), politični odnos do pozicije cerkve pa se kljub kasnejši liberalizaciji odnosa do cerkve vtisne v kolektivni spomin ljudi in vpliva na zaznavo zvonjenja tako na fizični kot na ideološki ravni tudi v sodobnem času.

128

Stolna cerkev svetega Nikolaja v Ljubljani (foto: Mojca Kovačič, 2016)

Odnos do cerkvenega zvonjenja se je kasneje v uradnem diskurzu liberaliziral, urejanje oglašanja zvonov pa je ostalo v domeni cerkvenih oblasti oziroma posamezne župnije. V zakonodajnih dokumentih zvonove ponovno najdemo leta 1995, in sicer v *Uredbi o hrupu v naravnem in življenjskem okolju* (UL 45/1995). Uredba opredeljuje hrup kot »vsak zvok, ki v naravnem in življenjskem okolju vzbuja nemir, moti človeka in škoduje njegovemu zdravju ali počutju ali škodljivo vpliva na okolje« (3. člen), in med potencialne vire hrupa umešča zvonove. S tovrstno uredbo so se določale tudi kritične ravni hrupa, ki niso smele biti presežene. Po letu 2002 je pričela vlada usklajevati okoljsko zakonodajo z

⁹ Podrobnejši opisi odlokov in dokumentov arhivske dokumentacije so objavljeni v članku *Odsev represije v zvonjenju in cerkvenih zvonovih* (Kovačič 2012a: 87–88).

evropskimi smernicami, leta 2006 pa je izdala novo uredbo o hrupu (UL 105/05), v kateri pa zvonjenje ni bilo več navedeno med viri hrupa.

Po letu 2006 je bilo zaznati vidnejše pritiske medijev in javnosti na cerkvene in druge državne institucije, ki naj bi bile pristojne za podajanje odgovorov na polemike o zvonjenju. Tokrat se prvič pojavi uradna obrazložitev, zakaj zvonjenje ni obravnavano kot vir hrupa, saj ga takratna vlada umesti v domeno glasbe: »zvok, ki nastaja zaradi zvonjenja cerkvenih zvonov, je po nam znanih podatkih podoben zvokom, ki nastajajo pri uporabi drugih glasbil, po frekvenčni sestavi pa je skladen s toni glasbene lestvice, kar pa za ljudi v splošnem ni nezaželeno ali moteče, tako kot tudi zvoki glasbil običajno niso za ljudi nezaželeni ali moteči« (Sporočilo 2006: 20). Nadalje pa je v dokumentu vlade razložen tudi zdravstveni vidik:¹⁰

Pri običajni uporabi cerkvenih zvonov ni možnosti, da bi nastali škodljivi vplivi zvonjenja na zdravje ljudi, in zato tega področja nima namena zakonodajno urejati. V tistih redkih primerih, ko so stavbe z varovanimi prostori preblizu cerkvenih zvonikov in obstoji verjetnost preseganja kritične vrednosti za kratkotrajno obremenitev s hrupom, se je možno dogovoriti za prilagoditev nastavitve glasnosti zvonov v okviru dogovora vseh prizadetih znotraj krajevnih skupnosti oziroma občin.

Leta 2010 je Ustavno sodišče presoјalo ustavnost nekaterih členov Zakona o verski svobodi in se v presoјi 22. člena dotaknilo tudi vprašanja zvonjenja in njegovega posega v (negativno) versko svobodo: »Podobno kot ni vsako z vero spodbujeno ravnanje zavarovano s pozitivno versko svobodo (gl. 84. točko obrazložitve), tudi vsaka posameznikova zaznava izpovedovanja ali izvrševanja vere še ne pomeni takšne konfrontacije z verskim prepričanjem, ki bi pomenila poseg v njegovo negativno versko svobodo. Tako sama po sebi vidna ali zvočna zaznava verskih obeležij (npr. pogled na cerkev ali mošejo, na versko procesijo, na vernika v verskih oblačilih, petje mujezina ali zvok cerkvenih zvonov) ne more pomeniti prisilne konfrontacije z vero, pred katero mora država obvarovati posameznika« (U-I-92/07-23).

Leta 2013 je Jani Möderndorfer, poslanec Pozitivne Slovenije, Ministrstvu za okolje in prostor predlagal meritve jakosti zvoka pri zvonjenju in ponovno umestitev zvonjenja med vire hrupa v Uredbo o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju. Njegova pobuda je bila sicer neuspešna, vendar pa v medijih zelo opazna, nanjo (in na ostale medijske pritiske) pa se je prvič odzvala tudi cerkev. V uradnih odgovorih cerkvenega tiskovnega predstavništva zasledimo sklicevanje na zakonodajne uredbe, ki zvonjenja ne obravnavajo, s čimer opravičujejo zvonjenje kot nemotečo in neškodljivo fizično pojavnost v prostoru (zvočno valovanje). Obenem pa se dotaknejo tudi ideološke sporočilnosti zvoka zvonov, saj se sklicujejo na ustavno presojo omenjenega člena v Zakonu o verski svobodi. Tako zvonjenje ne posega v ideološko nedotakljivost svobode posameznika. Cerkev istega leta umesti pogovore o zvonjenju v urbanem okolju tudi na plenarno zasedanje Slovenske škofovske konference. Rezultat je bil priprava novih smernic za zvonjenje (Glavan 2013), ki pa v svoji vsebini

---

¹⁰ Dikcijo so kasneje povzemale še druge institucije, kot so policija, vlada v odgovorih na portalu Predlagam.vladi.si, tiskovno predstavništvo Slovenske škofovske konference.

Zvočnik na pročelju trgovskega lokala v centru Ljubljane (foto: Mojca Kovačič, 2017)

bolj opravičujejo obstoječe stanje na področju zvonjenja in podajajo priporočila za duhovnike v primeru nesoglasij z okoliškimi prebivalci. Do danes so se inštitucije na raznovrstna vprašanja medijev ali pritožbe odzivale z v tem poglavju predstavljenimi odgovori, kar je vodilo do nespremenjenega stanja na področju zvonjenja v mestu.

Ulična glasba in mestna politika

Eden izmed pomembnih prostorov, ki vplivajo na naše počutje zunaj vsakdanjega bivalnega okolja, je tudi javni prostor. Poleg različnih kategorij, kot so dostopnost javnega prostora, ponudba raznolikih dejavnosti, zagotavljanje udobja in omogočanje druženja (What 1975–2018), na naše počutje v javnem prostoru vplivajo tudi zvoki. Če se osredotočimo na Ljubljano, lahko opazimo, da je mestna politika z raznovrstnimi prometnimi ureditvami, uvedbami območij za pešce, ureditvami zelenih območij, obnovo vodnjakov ipd. v zadnjem desetletju močno vplivala na novo zvočno podobo središča mesta. Če smo se prej soočali z zvokom avtomobilov, avtobusov in drugih tovornih vozil, ki so prekrili subtilnejše zvoke mesta, pa danes lahko slišimo zvoke pogovorov, kolesarskih zvoncev, šumenja vode v vodnjakih in ne nazadnje ulično glasbo.¹¹

Glasba, ki jo slišimo na ulici, se navadno namensko predvaja ali izvaja, da privabi mimoidoče. To je glasba, ki se sliši iz zvočnikov, nameščenih na pročelja stavb, v katerih so gostinski lokali ali trgovine, glasba, ki je del družabnih (navadno

¹¹ V sklopu projekta *City Sonic Ecologies: Sounds of three cities: Ljubljana, Beograd, Bern* smo leta 2016 na Stritarjevi ulici v Ljubljani postavili »zvočno govorilnico« oziroma preurejeno telefonsko govorilnico. Vanjo smo povabili mimoidoče, da so posneli svojo zvočno izkušnjo mesta. Med najmarkantnejšimi zvoki mesta so bili izpostavljeni ulična glasba, zvonjenje zvoncev koles, zvonjenje zvonov ter klepet in smeh ljudi na ulici.

športnih ali kulturnih) prireditve in se predvaja po zvočnikih ali izvaja v živo, ter glasba, ki jo izvajajo ulični glasbeniki.¹² Področje ulične glasbe posredno z določitvami mejnih vrednosti hrupa ali Zakona o javnem zbiranju ureja državna zakonodaja, bolj neposredno pa se s to glasbo ukvarjajo različni oddelki Mestne občine Ljubljana. Ulični glasbeniki si prostor izvajanja izberejo sami in za izvedbo ne potrebujejo dovoljenja občinskih oblasti. Za izvajanje druge vrste glasbe ali predvajanje posnete glasbe pa Mestna občina izdaja dovoljenja glede na čas in trajanje prireditve ter števila zvočnih naprav in jakosti predvajanja zvoka (Vloga b.n.l.).

Javni zvočni prostor, kot je ulica v mestnem središču, si delijo raznolike skupine ljudi in posamezniki: ulični glasbeniki, prebivalci mesta, dnevni obiskovalci mesta, zaposleni v mestu in turisti. Mestne oblasti vedno pogosteje prepoznava ulično glasbo kot (poceni) kulturni kapital mesta in jo vključujejo v svoje promocije, po drugi strani pa se v mnogih mestih povečuje potreba po nadzoru uličnih nastopov glede prostora, časa in kakovosti (Simpson 2014). Ulična glasba sodi v okvirih uradne diktije Mestne občine Ljubljana pod »spontane ulične nastope«, kamor se navadno umeščajo tudi vsi umetniki, ki izvajajo svoje »spontane« nastope, za kar lahko prejmejo prostovoljne prispevke mimoidočih. Spontane ulične nastope Mestna občina Ljubljana ureja z odlokom o javni rabi površin, ki je decembra 2015 doživel spremembo. Če se je prej z enakim odlokom uličnim glasbenikom dovoljeval nastop od 9. do 22. ure, pa je po novešem odloku nastop na določenih ulicah v najožjem centru mesta, kjer so območja za pešce, omejen med delavniki na čas med 16. in 22. uro ter v soboto in nedeljo med 10. in 22. uro, na ostalih območjih pa med 10. in 22. uro. Ozvočenje pa tako kot v preteklih odlokih še naprej ni dovoljeno (UL 105/2015, 22. člen).

Odlok je sicer pričel veljati s 1. 1. 2016, torej v letu, ko je Ljubljana slavila pridobljeni naslov Zelene prestolnice Evrope, vendar MOL ne izpostavlja pridobljenega naslova s sprejetjem novega odloka. Ker konkretnih odgovorov o vzrokih za pripravo odloka v javno dostopnih dokumentih nisem mogla zaslediti, sem poizvedovanje izvedla na pristojnih uradih. Tako so mi na Oddelku za gospodarstvo in promet predložili uradno obrazložitev, na podlagi katere je bil spremenjen odlok: »Namreč od lanskega leta je bil zabeležen pojav večjega števila tujcev iz držav članic Evropske unije, ki na Adamič-Lundrovem nabrežju, Prešernovem trgu in v starem mestnem jedru vsak dan nastopajo in popolnoma nasičijo območja, na katerih izvajajo svoj program« (Polutnik 2015: 13). Na Oddelku za kulturo pa so pisno pojasnili, da so sodelovali pri predlogu: »Pri pripravi spremembe Odloka o posebni rabi javnih površin v lasti Mestne občine Ljubljana je sodelovalo več oddelkov mestne uprave, med njimi tudi oddelek za kulturo. Poglavitni razlog za spremembo člena, ki v odloku ureja spontane ulične nastope (sedaj 21. člen), je bilo dejstvo, da so nekateri glasbeni izvajalci na ulicah preglasni, motijo delovne procese, so moteči za meščane (nadlegovanje, zahteva po plačilu), pogosto so motili izvajanje javnih prireditev na prostem« (MOL 2018).

¹² O ulični glasbi in glasbenikih na ljubljanskih ulicah je pisala Teja Škvarč v magistrski nalogi *Glasba na ljubljanskih ulicah*, kjer obravnava tematiko iz sociološke in antropološke perspektive (Škvarč 2015). Naloga je bila napisana v letu pred spremembo v nadaljevanju omenjenega in obravnavanega mestnega odloka.

Mestna občina Ljubljana v svojih pojasnilih poudarja, da je novi odlok posledica nasičenosti prostora s tuji »iz držav članic Evropske unije«, pri čemer lahko na podlagi lastnih izkušenj sklepam, da gre za romunske in bolgarske glasbenike, ki so v preteklih letih bolj množično nastopali na mestnih ulicah, navadno v glasnejših zasedbah s trobili in pihali kot tudi posamično. Pri tem so pogosto pristopali tudi do gostov, ki so posedali na vrtovih gostinskih obratov. Slednje kot nadlegovanje in zahtevo po plačilu okarakterizira tudi Oddelek za kulturo MOL.

132

Na spletnem portalu Pobude meščanov, kjer lahko spremljamo tudi odzive prebivalcev mesta na določene zvoke v Ljubljani, lahko opazimo, da je MOL pričel odgovarjati nekoliko bolj konstruktivno na pritožbe meščanov v letu 2015. Tako na predlog meščana o uvedbi avdicij za glasbenike odgovarja:

Zahvaljujemo se vam za pobudo in ustvarjalno razmišljanje o urejanju nastopov uličnih glasbenikov. S tem v zvezi vam sporočamo, da v Mestni občini Ljubljana že intenzivno preučujemo dobre prakse tujih mest ter predloge in pobude, katere smo že prejeli, saj bomo prav kmalu tudi na tem področju primerno regulirali tovrstno nastopanje. Pripravljavcem novega odloka bomo torej posredovali tudi vašo pobudo. (Pobude 2015; pobuda, datirana z dnem 14. 8. 2015)

MOL kasneje, ko se je v medijih razširila razprava o novem odloku, poudarja, da se je v primeru ulične glasbe z novim odlokom odzvala tako na pritožbe meščanov glede določene glasbe v mestu kot tudi na nadlegovanja glasbenikov, ki so motili goste v gostinskih lokalih, ter na kakofonijo zvokov, ki jo je povzročala gostota glasbenikov na manjšem prostoru (Ulice 2016). Vendar pa je mesto s tovrstnim urejanjem problematike (časovno omejitvijo igranja na določenih prostorih) problem le preložilo, saj so se ulični glasbeniki v času zunaj dovoljenih ur preseli na druga območja in s tem še naprej motili določen del prebivalcev in zaposlenih, ki se dnevno zadržujejo ali bivajo na lokacijah v njihovi bližini.¹³

Odzivi ljudi na cerkveno zvonjenje

Eden izmed indikatorjev človeškega ali skupnostnega odziva na hrup so pritožbe. Te redko spodbudijo spremembe v zakonodajnih okvirih, bodisi ker niso organizirane v obliki skupnostnih iniciativ ali pa so razpršeno naslovljene na različne inštitucije, ki imajo posredne zveze z nadzorom hrupa v okolju. Tako pojavu pritožb prebivalcev glede zvonjenja cerkvenih zvonov ne moremo sistematsko slediti, delne informacije pa lahko pridobimo z etnografskimi raziskavami. Na podlagi pričevanja nekaterih duhovnikov, ki sem jih intervjuvala v župnijah Mestne občine Ljubljana,

¹³ 'Borba' za javni prostor je namreč v Ljubljani otežena tudi zaradi majhnosti mesta in zgoščenosti prostorov, kjer glasbeniki radi igrajo (bodisi zaradi pretočnosti ljudi in posledično denarnih prispevkov, akustike ali drugih karakteristik prostora). Tako ulični glasbenik, ki igra na table na robu Tromostovja, težko konkurira v bližini ozvočenemu glasbeniku, ki privablja občinstvo z blues glasbo; enako smo mnogokrat v zvočni interakciji naleteli na izvajalca na gusle in harmoniko, ki sta si po uvedbi novega odloka delila majhen in zvočno nasičen prostor na koncu Čopove ulice.

tako lahko sklepamo, da so se posamezne pritožbe sicer vedno pojavljale, vendar se navadno niso obravnavale na institucionalni (cerkveni, mestni ali državni) ravni. Po letu 1991 je zaslediti porast pritožb prebivalcev, pri čemer se na pritožbe še vedno nihče ni odzival sistemsko in tako je ostalo do danes. Mestna občina sicer s portalom *Pobude meščanov* že nekaj let odpira možnost individualnih pritožb, vendar pritožb na zvonjenje v zadnjih letih na tem mestu ni bilo. Posamezne pritožbe so prejeli na inšpektoratu MOL, kjer pravijo, da zaradi njih niso mogli ukrepati, ker za to ni bilo zakonske podlage (Inšpektorat 2018). Ljudje so se posamezno pritoževali tudi na lokalne policijske postaje, vendar brez dejanskih meritev obremenitve okolja s hrupom niso mogli dokazovati kršitve zakonov ali predpisov.

Veliko več odzivov je zaznati v medijih, komentarjih na novinarske članke, blogih ali spletnih forumih, kjer so se odvijale predvsem razprave o pomenu ali brezpomenskosti zvonjenja v današnjem času. Medtem ko je v preteklosti (pred drugo svetovno vojno) zvonjenje 'narekovalo' ritem cerkvenega ali vsakodnevnega življenja ljudi, danes signalizacijsko funkcijo zvonjenja številni dojemajo kot nepotrebno, še posebno v primerih jutranjega zvonjenja ob 7. uri ali nočnega bitja ure. Pregled komentarjev v medijskem diskurzu (ki nikakor ne zamrejo) pokaže tudi, da so pripombe na glasnost in trajanje zvonjenja sicer v ospredju, vendar pa se znotraj komentarjev pojavljajo tudi druge, ki kažejo na družbeno pogojenost zvoka pri ustvarjanju odnosa do njega, npr. z vidika politične preteklosti in politične razdvojenosti družbe, vloge cerkve v sodobnem in preteklem času v politiki in družbi, pravice zvočnega poseganja v privatno okolje, pravice do verske svobode, religijske dominancie v javnem prostoru, delitve in lastništva javnega prostora. Na primer: »Pa dajte si jih na slušalke in ne gnajte vseh okoli sebe ... naj razbija samo za vaše uhe!« (Ali 2018; komentar prijatelja, 3. 4. 2018); ali: »V tem delu sveta kjer so cerkve že od nekdaj, nam tistim, ki ne živimo poleg cerkva in ne delamo v nočnem šihlu, smo strpnji, socializirani, kulturno razgledani, vzgojeni, pravniki in vnuki krščanskih prednikov, smo psihično zdravi, ..., ne predstavlja cerkev nekega hrupa in institucije, ki bi nam grenila življenje« (Ali 2018; komentar Kopernikova Route, 3. 4. 2018).

Zvonjenje je tudi del razprav o religijski dominanci v prostoru, tradiciji krščanske religijske zvočnosti Evrope in (ne)strpnosti do druge religijske zvočnosti. Tako se tudi razprave o bodoči navzočnosti muslimanskega klica k molitvi v ljubljanskem zvočnem prostoru (več o tem Kovačič 2016b: 25–38) pogosto dotikajo zvonjenja. Na primer: »O, pa 'tulijo', še ob bolj nemogočih urah, se vidi, da nisi bila po svetu ... Zame je zvonjenje sporočilo – da je tu katoliška dežela in tako naj tudi ostane! Deus vult!« (Ali 2018; komentar Pikulet, 3. 4. 2018)

Odzivi ljudi na ulično glasbo

Nove pomene je v mestu pričela dobivati tudi ulična glasba. Z novo prometno ureditvijo je njeno izvajanje postalo veliko privlačnejše za ulične glasbenike, s tem pa je ulična glasba postala tudi 'naključni' produkt v okviru turistične ponudbe mesta. Tako so na zavodu Turizem Ljubljana poudarili, da spodbujajo »dogodke na javnih površinah, ki dodatno bogatijo turistično ponudbo glavnega mesta«

(Rokavec 2016). Da je ulična glasba lahko del mestne dediščinsko-turistične strategije, priča tudi dejstvo, da je uličnega glasbenika z lajno Zavod za turizem celo plačal za igranje na ulici v določenih delih leta (Škvarč 2015: 61).

Kljub splošnemu pozitivnemu odzivu ljudi na ulično glasbo v mestu pa so se v času, ko se je njena navzočnost na mestnih ulicah zaradi novih prometnih ureditev povečala (povečala pa se je tudi zaznava ulične glasbe s strani prebivalcev mesta), vseeno pojavile mnoge pritožbe na posamezne glasbenike, zvrst glasbe ali glasbila. Na portalu Pobude meščanov lahko zasledimo, da so se posamezniki pritoževali nad glasbo, ki je bila del ponudbe kavarne ob Tromostovju, nad nekaterimi javnimi prireditvami v mestu kot tudi nad ulično glasbo posameznih izvajalcev. Največ pritožb je v zadnjih letih vzbudil izvajalec na klavirsko harmoniko, ki je v centru mesta (navadno na Prešernovem trgu) skoraj vsakodnevno tudi po več ur skupaj izvajal narodnozabavno glasbo ali priredbe ljudskih in drugih popularnih skladb, pri čemer je tudi glasbena kakovost izvajanja dosegala nizek nivo. Tako na primer v eni izmed pobud meščan subjektivno ovrednoti glasbo na ulici:

134

Nesprejemljivo se mi zdi, da na Prešernovem trgu in na Čopovi ulici smeta nepretrgoma igrati dva harmonikarja, in sicer z glasbenim repertoarjem dveh izmenjujočih se komadov za na gasilsko veselico. Glasbena kulisa z violino pri Robbovem vodnjaku je veliko bolj kultivirana in sodi v urbano okolje. Nasploh mislim, da bi morali za prestolnico veljati kakšni kriteriji, kakšna glasba se lahko javno izvaja v ožjem mestnem središču, sploh pa nepretrgoma dan za dnem. Tudi techno glasba verjetno ni ok. (Harmonikarji 2014)

Na tovrstne pobude oziroma pritožbe se MOL vedno odzove, odgovore pa pripravijo njegovi različni oddelki. V primerih ulične glasbe se najpogosteje odzivata Inšpektorat MOL ter Oddelek za promet in gospodarstvo, neredko pa odgovor pripravi tudi Odsek za pobude meščanov, če presodi, da ni potrebe, da posreduje vprašanje drugim. Tako se je na prej predstavljeno pritožbo o ulični glasbi na Prešernovem trgu Inšpektorat MOL odzval s citiranjem iz Odloka o javni rabi površin ter nato odgovor konkretiziral v naslednjem stavku: »Odlok tudi ne prepoveduje izvajanja niti narodne niti druge zvrsti glasbe, saj občina nima pravice omejevati slednjega« (Harmonikarji 2014). Čeprav se zdi, da tovrstne pobude niso nikoli naletele na neposreden ukrep, lahko sklepamo, da so pripomogle k razmisleku o novem odloku, ki je časovno omejil ulične nastope.

Na drugi strani so svoje mnenje izrazili tudi ulični glasbeniki, ki so pod okriljem Društva za ENO glasbo vzpodbudili razpravo o zvočnih prostorih za izvajanje ulične glasbe. Glasbeniki tako menijo, da je Ljubljana z novo prometno ureditvijo sicer ponudila mnogo prostorov za izvajanje ulične glasbe, »žal pa so javno dobro – tišino – izkoristili točaji in trgovci, ki so na pročelja srednjeveških hiš malega mestnega jedra uspeli postaviti prek 100 glasnih zvočnikov« (Spontani b.n.l.). Društvo je popisalo in objavilo fotografije gostinskih lokalov in nameščenih zvočnikov ter s problematiko naslavljal različne mestne organe, Nacionalni inštitut za javno zdravje in pristojni policijski urad za mestno središče, vendar sprememb na tem področju ni doseglo.

Nastop uličnih glasbenikov v okviru Festivala ulične glasbe, Hribarjevo nabrežje v Ljubljani (foto: Mojca Kovačič, 2017)

Ulično glasbo lahko razumemo tudi kot ritual, ki izziva naše togo razmišljanje o javnem prostoru in promovira spontana, demokratična in intimna srečanja med različnimi uporabniki prostora (Tanenbaum 1995 v Simpson 2014: 163). Je oblika nastopa, ki omogoča močno interakcijo med izvajalcem glasbe in 'občinstvom' ter mimoidoče izziva, da premagajo svojo zadržanost, nedostopnost ali indiferentnost do zunanjega sveta (Simpson 2014: 160). Kljub temu mnogi še vedno ostajajo zadržani in glasbo dojemajo kot vsakodnevno zvočno kuliso mesta, pri čemer do glasbenikov nikoli ne pristopijo, jih ne poslušajo in tudi denarno ne nagradijo. V enem izmed poglavij magistrske naloge Teje Škvarč lahko beremo o pogledih mimoidočih in samih glasbenikov na koncept uličnega igranja kot obliko beračenja. Tovrstni predsodek nekoliko izvira tudi iz obdobja Jugoslavije, ko je bila ulična glasba kot oblika beračenja formalno preganjana,¹⁴ ali pa ima še globljo zgodovinsko podlago, saj so glasbeniki v preteklosti pogosto potovali v bližnje ali bolj oddaljene kraje in jim je igranje pri tem pomenilo tudi edini vir zaslužka. Tako se jih je »prijel glas ljudi brez pravega doma in življenja, nestanovitnežev, a družbi nenevarnih posebnežev« (Škvarč 2015: 56). Tudi zaradi teh pomenov ni nujno, da bo glasbenik mimoidočega ali prebivalca Ljubljane do naklonjenosti prepričal z zvokom, glasbenim delom, repertoarjem, stilom, žanrom ali glasbilom.¹⁵

¹⁴ Da so bili ulični glasbeniki v tistem obdobju nezaželeni, priča tudi izpoved Josepha Rakotorahalahyja, glasbenika z Madagaskaraja, ki je prišel studirat v Ljubljano (Palaić in Rogelj Škafar 2017: 54).

¹⁵ V medijih je zelo odmeval empirični poskus svetovno priznanega violinista Joshua Bella, ki je leta 2007 ob 8. uri zjutraj preprosto oblečen začel igrati na postaji washingtonskega metroja. V času njegovega petinštiridesetminutnega violinskega koncerta je šlo mimo okoli tisoč ljudi, sedem se jih je ustavilo, sedemindvajset pa v odprt kovček tudi odvrгло nekaj drobiža, večinoma v naglici (Emery 2017). Poskus kaže na to, kako velika je razlika med vlogo in zaznavanjem glasbenika, ki nastopa na odru, in glasbenika, ki nastopa na ulici.

Zaključek

Odzivi ljudi na zvoke mesta, kot sta cerkveno zvonjenje in ulična glasba, kažejo na to, kako kompleksen problem je upravljanje z zvoki v javnem prostoru. Strategije cerkvenih, mestnih ali zakonodajnih politik pri tem iščejo različne poti. Najpogosteje se lotevajo problema 'od zgoraj' – z regulacijo ravni hrupa, pri čemer je popolnoma negirana že osnovna definicija hrupa, ki poudarja subjektivnost pri njegovi zaznavi. Še manj se upravljavci zvoka zavedajo širših pomenov, ki jih ima zvok, in njegovih povezav z zaznavo in izkušnjo. Tudi primera zvonjenja in ulične glasbe izkazujeta, da problem motečnosti zvoka ni rešen le, če zmanjšamo njegovo jakost, pogostost ali trajanje, saj zvok nosi tudi druge pomene, ki pri ljudeh zbujajo pozitivne ali negativne občutke.

136

Že na podlagi podanih zakonodajnih dokumentov lahko vidimo, kako je zvonjenje cerkvenih zvonov v drugi polovici 20. stoletja za določen del ljudi pričelo presegati izraz religioznega, pridobilo je nove pomene ali celo brezpomenskost za ljudi. Zvonjenje se je dotaknilo vprašanj o potrebi po religioznem izrazu v javnem prostoru, dopustnosti poseganja zvoka v privatno okolje, o navzočnosti religije v posvetnem okolju ali o dominaciji ene religije v sodobni, večkulturni in religijsko raznoliki družbi. Morebitno omejevanje ali ukinitvev zvonjenja (v teoriji) pa je spodbudilo vprašanja o poseganju v tradicijo, kulturo in dediščino prostora ali naroda.

Tudi zvoki ulice so v desetletjih pridobili nove pomene. Zvoki ulične glasbe popestrijo vsakdanjik občasnih obiskovalcev Ljubljane, vedno manj so prepoznani kot oblika beračenja in vedno bolj kot turistična atrakcija mesta, samim glasbenikom pa omogočajo aktivno preživljanje prostega časa, javno umetniško izražanje, ekonomsko preživetje ali socialno vključenost.

Po drugi strani je ta ista glasba za nekatere prebivalce ali zaposlene v prostorih v bližini njihovih nastopov lahko izredno moteča. Na povečevanje pritožb prebivalcev mesta do njegove zvočnosti lahko pogledamo z več plati: morda se je povečala ozaveščenost ljudi o pomenu zvoka na dobro počutje, še posebno kadar ta moti počitek ali delo, še bolj pa bi se zdela verjetna razlaga, da so se začeli ljudje bolj zavedati 'solastništva' javnih prostorov in pravic do njihovih preoblikovanj. K temu jih spodbujajo tudi vse bolj navzoča privatizacija javnega prostora s strani uradnega diskurza, ki z oddajanjem fizičnega in hkrati zvočnega prostora v namene zabave in kapitala izziva prebivalce mesta, da se odzivajo. Pri tem pa najbolj 'bode v oči', da MOL z novim odlokom zadovoljuje le tisti del populacije, ki jih je motila glasba uličnih glasbenikov, in pri tem ne regulira celostnega področja glasbe na ulici. Regulacija namreč ne omejuje glasbe, ki je del komercialnih in kapitalskih dejavnosti, kot je glasba iz zvočnikov trgovskih in gostinskih lokalov.

Pričujoči članek nikakor ne podaja rešitev za uradno politiko do zvokov v mestu. Ponuja pa kritični pogled na obstoječe razmere ter razmislek o drugačnih pristopih do urejanja tega področja. Številne sodobne raziskave namreč ponujajo dobre metodološke rešitve, ki jih je ob prilagoditvah nacionalnim ali lokalnim specifikam vredno upoštevati. Bistvo teh rešitev je v celostnem pristopu do problematike zvočnosti. H kompleksnosti, ki jih zvočnost predstavlja v sodobni

družbi, namreč ne moremo več pristopati le z regulacijo jakosti in trajanja zvoka ali prostorskimi ukrepi omejevanja rabe določenih prostorov. Potrebne so študije razmerij, ki se ustvarjajo med poslušalcem in zvoki v določenem kontekstu, analiza potreb, zahtev in želja vseh vpletenih strani, ko zvok postane problem. Pri tem lahko velik prispevek k tehničnim pristopom do zvoka nudijo tudi humanistične vede, kot so etnologija, antropologija ali etnomuzikologija in iz njih izhajajoče poddiscipline, ki se usmerjajo v preučevanje zvoka.

REFERENCE

ALI

2018 Ali je za vas zvonjenje cerkvenih zvonov glasba ali hrup? Starševski čvek. *MedOverNet*. <<https://med.over.net/forum5/viewtopic.php?t=11114787>> [3. 6. 2018].

137

AXELSSON, Östen, NILSSON, Mats E. in BERGLUND, Birgitta

2010 A Principal Components Model of Soundscape Perception. *Journal of Acoustic Society of America* 128 (5): 2836–2846.

BRAUN, Hans Joachim

2017 An Acoustic Turn?: Recent Developments and Future Perspectives of Sound Studies. *Avant* 8 (1): 75–91.

CADENA L. F. Hermida idr.

2017 Assessing Soundscape: Comparison between In Situ and Laboratory Methodologies. *Noise Mapp* 4: 57–66.

COBUSSEN, Marcel

2016 *Towards a "New" Sonic Ecology: Inaugural Lecture*. Leiden: Universiteit Leiden.

EMERY, David

2017 A Violinist in the Metro. *ThoughtCo*, 7. 10. <<https://www.thoughtco.com/a-violinist-in-the-metro-3299658>> [12. 6. 2018].

FEISST, Sabine

2016 Music and Ecology. *Contemporary Music Review* 35 (3): 293–295.

FELD, Steven

1996 Waterfalls of Song. V: S. Feld in K. Basso (ur.), *Senses of Place*. Santa Fe, NM: School of American Research Press, 91–135.

GEISLER, Élise

2014 Soundscape Revisited. *Metropolitics.eu*. <<http://www.metropolitiques.eu/Soundscape-revisited.html>> [13. 6. 2018].

GLAVAN, Andrej

2013 *Smernice Slovenske škofovske konference o rabi cerkvenih zvonov*, 8. 12. [Neobjavljeno besedilo, prejeto od Slovenske škofovske konference].

HARMONIKARJI

2014 Harmonikarji, 20. 8. *Servis pobude meščanov. MOL*. <<https://pobude.ljubljana.si/>> [6. 9. 2018]

HARLEY, Maria Anna

2007 *Notes on Music Ecology as a New Research Paradigm*. <http://ecoear.proscenia.net/wfaelibrary/library/articles/harly_paradigm.pdf> [18. 6. 2018].

HOFMAN, Ana in ATANASOVSKI, Srdjan

2017 Sonic Memory Interventions Against Politics of Urban Silencing. *Muzikologija: Časopis Muzikološkega inštituta Srpske akademije nauka i umetnosti* 22: 89–101.

HRUP

2014 Hrup v okolju. *Nacionalni inštitut za javno zdravje*. <<http://www.nijz.si/sl/hrup-v-okolju>> [15. 6. 2018].

INŠPEKTORAT

2018 Pogovor z uslužbenko na inšpektoratu MOL, 8. 6.

KANG, Jian idr. (ur.)

2013 *Soundscape of European Cities and Landscapes* [First edition, E-book]. Oxford: Soundcape COST TUD Action TD0804.

KELMAN, Y. Ari

2010 Rethinking the Soundscape: A Critical Genealogy of a Key Term in Sound Studies. *The Senses and Society* 5 (2): 212–234.

KOVAČIČ, Mojca

2012a Odsev repesije v zvonjenju v cerkvenih zvonovih. *Etnolog* 22: 81–92.

2012b *Pa se sliši ...: Pritrkavanje v slovenskem in evropskem prostoru*. Ljubljana: ZRC SAZU.

2016a Akustemologija zvonjenja v urbanem prostoru. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 56 (1–2): 53–63.

138

2016b Sacred Noise: The Case of the Ezan in Ljubljana. *Muzikološki zbornik* 52 (2): 25–38.

LERCHER, Peter in SCHULTE-FORTKAMP, Brigitte

2013 *Soundscape of European Cities and Landscapes – Harmonizing*. V: J. Kang idr. (ur.), *Soundscape of European Cities and Landscapes*. Oxford: Soundcape COST TUD Action TD0804, 120–127.

MAKAROVIČ, Gorazd

1995 *Slovenci in čas: Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Krtina.

MEYER, Petra Maria

2008 *Acoustic Turn*. München: Wilhelm Fink.

MOL

2018 *MOL. Oddelek za kulturo*. Elektronska korespondenca, 12. 5.

OECD

2018 OECD Better Life Index. <<http://www.oecdbetterlifeindex.org/>> [15. 6. 2018].

OKOLJSKO

2016 Okoljsko poročilo za leto 2016. *Okoljska izjava EMAS*. Ljubljana, april 2017. <<https://www.ljubljana.si/assets/Uploads/Okoljska-izjava-2017-MOL-OVO.PDF>> [14. 6. 2018].

PALAIČ, Tina in ROGELJ ŠKAFAR Bojana

2017 Slovenski Afričani: O njihovih osebnih predmetih v prepletu identitet. *Etnolog* 27: 39–63.

PICKERING, Hugh in RICE Tom

2017 Noise as “Sound out of Place”: Investigating the Links between Mary Douglas’ Work on Dirt and Sound Studies Research. *Journal of Sonic Studies* 14. <<https://www.researchcatalogue.net/view/374514/374515/0/0>> [5. 9. 2018].

POBUDE

2015 Pobude meščanov. *Mestna občina Ljubljana*. <<https://pobude.ljubljana.si/>> [5. 6. 2018].

POLUTNIK, David

2015 *Predlog za obravnavo na seji Mestnega sveta Mestne občine Ljubljana*. Ljubljana, 22. 9. [Arhiv Oddelka za gospodarske dejavnosti in promet MOL].

ROKAVEC, Živa

2016 Ulični glasbeniki poiskali nove koticke za svoje nastope. *Dnevnik*, 13. 7. <<https://www.dnevnik.si/1042746699>> [13. 5. 2018].

ROŽMAN, Gregorij

1940 *Zakonik ljubljanske škofije*. Ljubljana: Škofijski ordinariat.

SCHAFER, R. Murray

1994 *The Soundscape: Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. Rochester in Vermont: Destiny Books.

SCHULTE-FORTKAMP, Brigitte in DUBOIS, Danièle (ur.)

2006 Recent Advances in Soundscape Research, Special Issue. *Acta Acustica united with Acustica* 92 (6): V–VIII.

SIMPSON, Paul

2014 A Soundtrack to the Everyday: Street Music and the Production of Convivial 'Healthy' Public Places. V: P. Kingsbury, A. J. Gavin in R. Kearns (ur.), *Soundscales of Wellbeing in Popular Music*. New York: Routledge, 159–171.

SPONTANI

[b.n.l.] Spontani ulični nastop. *Društvo za ENO glasbo*. <http://www.enoglasba.info/?page_id=311> [13. 6. 2018].

SPOROČILO

2006 *Sporočilo za javnost o sklepih, ki jih je vlada RS sprejela na 85. seji*, 24. avgusta 2006. <http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/porocila_za_javnost/porocilo_za_javnost/article/porocilo_za_javnost_o_sklepih_ki_jih_je_vlada_rs_sprejela_na_85_seji_24_avgusta_2006_33942/> [13. 6. 2018].

ŠKVARČ, Tea

2015 *Glasba na ljubljanskih ulicah: Magistrsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

139

THOMPSON, Emily

2002 *The Soundscape of Modernity: Architectural Acoustics and the Culture of Listening in America, 1900–1933*. Cambridge, MA in London: MIT Press.

TIRAN, Jernej, BOLE, David in MALOVRH, Živa

2016 *Kakovost bivalnega okolja v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC.

TRUAX, Barry (ur.)

2001 *Acoustic Communication*. Westport, CT: Ablex Pub.

ULICE

2016 Ulice Ljubljane bodo tišje in manj pisane – poulični glasbeniki dobili novo časovno omejitev. *RTV MMC*, 10. 1. <<https://www.rtvlo.si/lokalne-novice/ulice-ljubljane-bodo-tisje-in-manj-pisane-poulicni-glasbeniki-dobili-casovno-omejitev/382944>> [12. 5. 2018].

U-I-92/07-23

2010 Ustavno sodišče republike Slovenije. U-I-92/07-23 z dne 15. 4. 2010. *Uradni list RS* 20 (46).

UL 45/1995

1995 *Uredba o hrupu v naravnem in življenjskem okolju*, 4. 8. <<https://www.uradnilist.si/1/content?id=15834>> [13. 6. 2018].

UL 105/05

2005 *Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju*, 23. 11. <<http://www.uradnilist.si/1/content?id=58875>> [13. 6. 2018].

UL 105/2015

2015 Odlok o posebni rabi javnih površin v lasti Mestne občine Ljubljana, 30. 12. <<https://www.uradnilist.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20154211>> [10. 5. 2018]

VLOGA

[b.n.l.] Vloga za prijavo uporabe zvočnih naprav. *Mestna občina Ljubljana*. <<https://www.ljubljana.si/sl/mestna-obcina/vloge-in-obrazci/>> [13. 6. 2018].

WHAT

1975–2018 What Makes a Successful Place? *Project for Public Spaces*. <<https://www.pps.org/article/grplacefeat>> [13. 6. 2018].

WEINER, Isaak

2014 *Religion Out Loud: Religious Sound, Public Space and American Pluralism*. New York: University Press.

ZELENA

2016 Zelena prestolnica Evrope. *Mestna občina Ljubljana*. <<https://www.ljubljana.si/sl/voja-ljubljana/zelena-prestolnica-evrope-2016/>> [16. 6. 2018].

BESEDA O AVTORICI

Dr. Mojca Kovačič je znanstvena sodelavka, zaposlena na ZRC SAZU. V okviru Glasbenonarodopisnega inštituta se je kot etnomuzikologinja v preteklosti posvečala predvsem raziskavam ljudskega petja, ljudske instrumentalne glasbe ter sodobnih glasbenih in zvočnih pojavov. Pri tem poleg preučevanja osnovnih zakonitosti teh pojavov izpostavlja njihova družbena in politična razmerja, kot so: glasba in spol, nacionalizem in glasba, kulturna politika, procesi ponarodevanja in koncepti popularne glasbe, glasba in identiteta. V zadnjih letih se je največ posvečala vprašanjem zvočnosti mest, ulični glasbi in religijskim zvokom v sodobnem urbanem prostoru, mestnim politikam in izkustvenim vidikom percepcije zvočnosti.

ABOUT THE AUTHOR

Mojca Kovačič, PhD, is a Research Fellow at ZRC SAZU. She is employed at the Institute of Ethnomusicology and as an ethnomusicologist her past research has mainly focused on research into folk singing, folk instrumental music, and modern musical and sound phenomena. In addition to studying the basic principles of these phenomena, she addresses their social and political relations: music and gender, nationalism and music, cultural policies, popularisation processes and concepts of popular music, music and identity. In recent years she has mainly researched issues related to the soundscape of towns, street music and religious noise in the modern urban space, city policies, and the experiential aspect of sound perception.

SUMMARY

What Should a Town Sound Like? Religious and Street Sounds in Ljubljana between Legislation and Human Experience

Sound is part of our everyday life, our perception of space and time; we communicate with sounds, turn them into music, often evaluate them, or are completely unaware of them. Sound has an influence on our quality of living and health, and is therefore also addressed by institutional policies. However, the subjective perception of sound often differs from its objective measurement, on which institutional policies are based. The article addresses the relationship between legislative policies regulating sound in the public space (in environmental, cultural and spatial acts), and the human perception of two sets of sound: religious sound and street sound. Based on the existing professional literature, the article first presents new approaches to the treatment of sound in the research community, and the soundscape as it perceived by institutional policies in the framework of the modern concept of the quality of living. The study then turns to understanding the concept as part of the legislative policies and concrete measures to reduce noise and the concern for the quality of living of the inhabitants of Ljubljana. A concrete presentation of the situation of church bell ringing and street music in the modern urban environment reveals that the official policies fail in tackling the issue of noise, since one-sided quantitative approaches to the soundscape (e.g. setting border values to noise or temporal and spatial restrictions on street performances) in no way satisfy the “listeners” to these sounds – the inhabitants, visitors, the people employed in the town, tourists, and social groups like church communities or the association representing the interests of street musicians. Based on the presented discourses, the author advocates urgent implementation of sound studies, based on musicological, historical, sociological, ethnological and other knowledge, in the strategies of environmental, living and urban policies.